Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi
QAFSAM
Caucasian Center for International Relations and Strategic Studies

Savaşın Sarkacı: Rusya-Ukrayna Savaşında Artık Diplomasi Devreye Girmeli

ABD'nin dış politik gündeminde Gazze ve Çin'le beraber Rus-Ukrayna savaşı en çok yer kaplayan, mesai harcanan konu. Ve burada genelde işler iyi gitmiyor. Ukrayna taarruzu başarılı olamadı, Rusya mevcut durumda kısmen üstün ve askeri olarak inisiyatif onda. Ama bu birçok Batılı uzman ve siyasetçi için henüz beyaz bayrağı çekmeyi gerektirecek kadar kesin, geri çevrilemez, umutsuz ve acil bir durum yok. Batılılar ölen de kendi insanları olmadığı için 1) yeni silahlar, 2) Rusya'nın içini de vurma izni, 3) Rusların dondurulan paralarını Ukrayna'ya yardıma yönlendime ve 4) belki de Ukrayna'ya kendi eğitmen askerlerini gönderme tehdidini (ya da numarasını) kullanarak Rusya'yı sınırlamayı umuyor. Trump kazanırsa bunun Avrupa güvenliği ve savaşın gidişatına etkisi olabilir. Seçime kadar Biden yönetiminin Ukrayna'da Rusya lehine ödünler vererek müzakereye oturması yüksek ihtimal değil. Böyle bir adım yenilginin kabulü, beceriksizlik, Ukrayna'ya ihanet, "tükürdüğünü yalama" vs. olarak görülebilir/gösterilebilir. Ayrıca böyle bir şeyi önceden hem Avrupalılar hem de Kiev ile koordine etmek gerekir. Bu bir gün çok muhtemelen olacak, belki şimdi de perde gerisinde bir şeyler dönüyordur ama görünürde öyle bir işaret yok. Aslında işin müzakere aşamasına geçilmesi, "bakın artık oraya para (ve siyasi sermaye) harcanmayacak" denilerek Biden'a seçimde yardımcı da olabilir, ama bunu bile kesin söylemek zor.

Ciddi gecikme ve tartışmadan sonra Nisan ayında bir kısım Cumhuriyetçinin de desteğiyle 61 milyar dolarlık yardım paketi Kongre'den geçti ama seneye Trump olmasa dahi benzer bir şeyin kabulü epey zor olur. Ayrıca bu yardımın somut silah, program ve savaş alanında etkiye dönüşmesi safhalar halinde, kısmen ve belki umulanın gerisinde gerçekleşecek. Gelen silahların coğrafi şartlara uyumu, personelin eğitimi, diğer silahlarla beraber etkin kullanılması, bakımının tamirinin yapılması hep sorunlu oluyor. Başlangıçta önemli

acemilikler gösterse de hemen tüm Batılı askeri uzmanlar Rusya'nın değişen askeri şartlara adapte olmakta iyi bir performans gösterdiğini düşünüyor. Zaten biliyorduk ama savaşın dinamik, belirsiz, öngörülemez ve sürekli tetikte olmayı gerektiren, tarafların sürekli bir şeyler öğrendiği bir süreç olduğu yine görüldü.

Öte yandan Zelenski'nin popüleritesi hala yüksekse de giderek düşüyor, üst düzey askerleriyle siyasi, kişisel, kültürel, taktiksel farklılık ve sorunları olduğu açık. Ukrayna'da seçim tarihi geldi geçti ve savaş olduğu için seçim yapılamıyor. Bu şu anda çok sorun değil gibi ama iş uzarsa ve başarısızlık ve yenilgi duygusu hakim olursa şimdi fısıldanan şeyler daha yüksek sesle telaffuz edilmeye, sorumlu aranmaya ve parmakla gösterilmeye başlanabilir. Yenilgiler yetimdir. Zelenski ile Beyaz Saray arasındaki ilişkilerin de oldukça limoni hatta gergin olduğu yazılıp çiziliyor. Ayrıca savaşın başında Amerika'nın Blinken'ın ağzından "siz olmadan size rağmen müzakere yok" sözü de akıllarda ve belki ABD'nin seçeneklerini kısıtlıyor. Ancak Ukrayna'da da belli bir savaş yorgunluğu göze çarpıyor. Cephede artık 40'lı yaşlardaki insanlar savaşıyor. Asker alma yaşını düşürme çok zorlukla, geç ve sınırlı gerçekleşti. Çok sayıda asker kaçağı var. Artık kendi isteğiyle can atarak cepheye giden pek kalmadı. Mikrofon tutulduğunda ya da kamuoyu yoklamalarında Ukraynalılar yine "savaşa devam" diyor ama acaba bu onların gerçek a) düşüncelerini b) çıkarlarını ne kadar yansıtıyor? İfade edilenin ötesinde soru, şüphe ve isteksizlik olmaması ilginç olur. Hem Ukrayna liderliği ve halkı, hem de Batı bu kadar kayıplar verildikten ve büyük laflar edildikten sonra masaya oturmayı kendilerine yediremiyorlar. Ama belki de yedirmeliler. Küçük umutların peşine takılıp büyük kayıplar vermek, yeni toprak kaybetmek, insan kaynağından olmak, altyapının yıkımı, iç birliğin zayıflaması, Batı tarafından giderek yük olarak görülme ve ortada bırakılma riskleri var. Dışarıdaki maliyet ve yükümlülüklerden kaçınmak için can atan Trump'ın Ukrayna'ya büyük kaynak hasretmesi beklenmemeli. Hatta Biden kazansa bile seneye böyle bir paket geçmesi zor olur. Yani? Yani Kiev'in zamanı, kredisi ve dış desteği sınırsız değil, geçici, kısmi, kendi dışındaki faktör ve gelişmelere bağlı,

kırılgan. Zayıfken müzakereye oturmamak, “alanda biraz başarı kazanalım o zaman belki düşünürüz” demek anlaşılır ama yine de riskli bir yaklaşım. Yarın daha da zayıf olabilirsin. Kaldı ki, şimdikinden daha avantajlıyken de müzakere lafı pek etmiyordun.

Meseleye Putin açısından bakarsak da, şu anda üstün durumda ama bunun devam edeceğinden emin olabilir mi? Veya sadece sınırlı askeri kazanımlar getirecekse de savaşa devam etmeye değer mi? Rus ekonomisi beklenenin çok ötesinde dayanıklı çıktı. Ama ekonomiyi askeriye için seferber etmenin menfi sonuçları orta ve uzun vadede ortaya çıkabilir. Rusya’nın kaynakları, kapasitesi, dayanma gücü, hinterlandı Ukrayna’ya göre daha fazla ama onun da sonsuz değil. Putin giderek müzakereden daha fazla bahsetmeye başladı. Bunun nedeni ilk başta koyduğu hedeflere ulaşamasa da, şu anda makul olarak ulaşılması umulabilecek noktalara vardığı ya da yaklaşıldığı düşüncesi olabilir. Ve/veya, “bakın Putin barışa hazır” dedirterek Batı (ve Ukrayna?) kamuoylarını etkilemek istiyor da olabilir. Putin Trump’ın kazanmasını ister ve mümkünse savaşın seyrini onun kazanmasına yardım edecek şekilde yürütmek isteyebilir.

Ayrıca belki daha Trump gelmeden başlamış (veya sadece tartışılmış) bir müzakere süreci o geldiğinde barışın gerçekleşme ihtimalini de arttırabilir. Böyle bir şey Trump’a “Ukrayna’yı sattın” denmesini zorlaştırabilir.

Bu savaş Rusya için Batı için olandan daha önemli. Rusya Ukrayna’dan insan ve kaynak olarak daha büyük ve güçlü, savaş için daha büyük kaynakları hasredebilir, daha çok şey kaybetmeyi göze alabilir. Rusya için Ukrayna meselesi şu anda en önemli mesele, Batı’nınsa birçok başka derdi ve meşgalesi var.

Zaman, coğrafya, kültür, ekonomi önemli ölçüde Rusya’dan yana. Tabii bu tür bir analiz bazı nüansların üzerinden atlıyor olabilir. Ve o nüanslar bazen birikir ve resmi değiştirebilir. Ama

bugün görünen şey aslında savaş başlarken de söylenebilirdi: Rusya bu savaşın favorisi, kaybederse/kaybetme ihtimali güçlenirse çok zor bir karar olmakla beraber nükleere de başvurabilir. Bu şey herhalde Batı için kolaylıkla telaffuz edilemez.

Batı'daki bazı kalemler bu yılı atlatabilirlerse, yani Ukrayna atlatabilirse, yeni gelen silahlar, Rusya'nın içini ve karşı tarafın lojistiğini vurma, Kırım-Rusya bağlantısını zorlaştırma, savaşı Rus halkının evine getirme, Rusya'da yavaş yavaş oluşabilecek bıkkınlık ve homurdanmalar, Rus ekonomisinin yavaş yavaş teklemeye başlaması gibi faktörlerle Rusya'nın püskürtebileceğini iddia ediyor. Hayatta, savaşta her şey olabilir ama bu senaryo bel bağlanacak kadar güçlü bir mantığa dayanmıyor. Batı kontrol edilmez bir fiyaskoya dönüşmeden, çatışma nükleer boyuta varmadan Rusya'nın gönderdiği barış, ya da en azından müzakere mesajlarının ne kadar samimi olduğunu test etmeli. Savaş daha başlangıcında burada öngördüğümüz gibi Rusya'yı Çin' itti, Ukrayna'yı ciddi şekilde kayba uğrattı, dünyada fiyatları arttırdı, Avrupa'da (ve daha az derecede olsa) ABD'de popülizmi güçlendirdi, dünyanın geri kalanında (Gazze'deki çifte standartla birleştiğinde) Batı'nın ikiyüzlü imajını perçinledi, ABD'nin Çin'e odaklanmasını güçleştirdi, dolara yönelik güvenin (şimdi çok belli olmasa da) altını oymuş olabilir. Bunlar hep ABD için sıkıntılı gelişmeler.

Türkiye açısından bakarsak, savaşın devamı çatışmanın yayılma ve hatta nükleere dönüşme riskini barındırdığı için sakıncalı. Türkiye'nin iki ülke ile de ticaretinde aksamalar ve zorluklar oldu. Savaş devam ederse belki de Batı'nın baskısı artacak ve hatta Ankara'nın Rusya ile Batı arasında istemediği ve riskler içeren zorlu tercihler yapması gerekecek. Savaşın gıda fiyatları üzerindeki etkisinden Türkiye de etkileniyor. Rusya'nın Karadeniz'in kuzeyini tamamen ele geçirmesi Türkiye için istenir bir şey değil. Savaş kısmen Türkiye'nin (ve Azerbaycan'ın?) Kafkaslar'daki ve bir parça Orta Asya'daki etki ve manevra alanını arttırdı. Ama sonu olmayan bir savaş Batı'nın Karadeniz'e Türkiye'yi zorlayarak girme istek ve ihtiyacını arttırabilir. Türkiye'deki Rus ve Ukraynalı mülteciler en büyük grup değiller

belki ama özellikle büyük şehirlerde fiyat artışlarında belli bir etki yaratmış olmalılar. Savaşın uygun bir şekilde hızlıca sonuçlanması Türkiye için iyidir. Rusya uğradığı kayıplarla yayılmacılığın kolay ve bedelsiz olmadığını anlamış olmalı. Barış Ukrayna'da ve benzer yerlerde yine nüksetmeyecek şekilde dizayn edilmeli. Rusya aynı yola tekrar tevessül ederse, Türkiye, Müslüman ülkeler ve hatta Çin'i kaybedeceğini bilmeli.

Türkiye'nin barış konusunda adım atmaya hakkı, imkanı ve ihtiyacı var. Ama bu yuvarlak lafların ötesine geçmeli. Dünyada savaşın bitmesini isteyen başka ülkelerle beraber taraflara baskı yapılabilir. Mesela, savaşın başlangıcında İstanbul'da anlaşmanın eşiğine geldikleri belge gibi bir temel üzerinden müzakereye itmek bir yol olabilir. Rusya'nın yayılmacı eğilimini durdurmak gerekiyor. Ama onu şeytanlaştırmak, onu itmek de doğru değil. Savaş Rusya ve Ukrayna'yı Türkiye'nin iyi niyetine mecbur etti, bu da belki kısmi bir artı puan olarak yazılabilir. Ama getirdiği maliyet risk ve problemler bunun çok ötesinde. Batılılar Ukrayna'da kendi askerleri ölmediği için Ukrayna'daki savaşın insani sonuçları hakkında dikkatsiz olma lüksüne sahipler. Bizden de kimse ölmüyor ama biz negatif sonuçlardan belki onlardan daha hızlı ve daha direkt etkileniyoruz. Ayrıca savaş tırmanır ve nükleer boyuta ulaşırsa bu da Türkiye için ilave riskler yaratacak: bölgemizde İsrail ve Rusya'nın nükleer silahı var, İran buna tehlikeli derecede yakın. Ukrayna'da nükleer bir savaş veya krizin yaşanması sonrasında Tahran'ı bu yoldan vazgeçirmek daha da zorlaşır. Nükleer silahların patladığı bir dünyada Türkiye de güvenliğini sağlamak için buna ihtiyaç hissedebilir, ama bu teknoloji ve silaha ulaşmak hele Türkiye gibi açık ve Batı'nın baskısına çok daha açık bir ülke için o kadar kolay da değil. Yani nükleer silahların patlamadan kalmasını hedeflemek sadece insani değil stratejik bir çıkar Türkiye ve (Azebycan) için.

Batı genel olarak Rusya'nın nükleer tehditlerinin gerçekleştirilemeyecek arkası doldurulamayacak blöfler olduğunu düşünüyor. Muhtemelen haklılar da. Ama ya değillerse? Ya da soruyu daha dinamik olarak soralım: hangi noktada artık o tehditler blöf olmaktan

çıkar? Batı şöyle düşünebilir: “Putin savaş alanında, Ukrayna’da cephe gerisinde, bize karşı ya da boş bir yerde nükleer silah kullanacaksa çok muhtemelen bunu birden yapmayacak, o adımdan önce retorik ve vücut dilini şimdikinin çok ötesinde keskinleştirecektir. O noktaya gelmeden kendi kendimizi caydırmaya gerek yok.” Rusya bir tür bozguna uğrayıp geri çekilirken kullanmadığı nükleer kartı şimdi üstün olduğu bir dönemde kullanabilir mi gerçekten? Bunlar mantıklı eli yüzü düzgün sorular ama stratejinin ve savaşın mantığı lineer olmak zorunda değil. Putin Batı’nın işi tırmandırma yönünde tavır aldığını hissettiğinde nükleer retoriği hızla ve kontrolsüzce yükseltip sonra da o retoriğin ve mantığın esiri olabilir. Putin ve Rusya savaşı kazanmada daha avantajlı dedik ama bu oyunu son 2 yılda olduğu gibi “sonsuza kadar” oynama lüks ve istekleri olduğu anlamına gelmiyor.

Savaşın sarkacı şu anda Rusya lehinde salınıyor. Ama çok değil. Ve bu hep de sürmeyebilir. Bu savaşta şimdiden yeterince yıkım, insan kaybı, acı ve küresel yan etkiler yaşandı. Statüko taraflar için mükemmel değil, bu da belki onu müzakereleri, hatta barışı düşünmeye başlamak için uygun bir nokta yapıyor. Artık giderek görüşmelerin, ateşkesin, uzlaşmanın, müzakerelerin, düzenlemelerin, anlaşmaların, garantilerin, yeniden inşanın dili ve mantığı hakim olmalı. Rusya bir barış hamlesi (“taarruzu”?) başlatmalı, Ukrayna ve Batı da buna karşılık vermeli. En iyi koşullarda bile kalıcı barışa ulaşmak aylar, muhtemelen yıllar alacak, bu yüzden bir an önce başlamak lazım. Türkiye gibi barışı arzulayan ve buna ihtiyaç duyan ülkeler bir grup oluşturarak faaliyetlerini koordine edebilir, fikir ve kaynaklarını bir araya getirebilir.